

ریشه حرف مفت به کجای تاریخ می‌رسد؟

در این گزارش قصد داریم به ریشه تاریخی عبارت حرف مفت بپردازیم.

به گزارش سایت خبری پرسون، با رسیدن خبر هجوم مردم به تلگراف‌خانه‌ها و شلوغی بیش از حد آن‌ها به ناصرالدین شاه، او این بار برای کنترل جمعیت مشتاق، دستور داد در سرِ درِ ورودی تلگراف‌خانه‌ها تابلویی با این عبارت نصب شود: بفرموده شاه از امروز حرف مفت زدن ممنوع است.

با ورود دستگاه مورس و تلگراف به ایران، بی‌اعتمادی به فناوری جدید و مقاومت و مخالفت مردم و بخشی از بدنه دربار و دولت نسبت به این وسیله ناشناخته بالا گرفت و ناصرالدین شاه را به فکر انداخت تا کاری کند تلگراف و تلگراف‌خانه جایش را بین مردم باز کند به همین دلیل دستور رایگان شدن تلگراف را صادر کرد و باعث شد اعتماد و انگیزه عموم به تلگراف بازسازی شود.

۲۷ اسفند ماه صد و شصت و پنجمین سالروز مخابره اولین پیام تلگراف از مدرسه دارالفنون به کاخ ناصرالدین شاه در تهران در سال ۱۲۳۶ است.

حجم حوادث دوره سلطنت چهارمین شاه قاجار به حدی زیاد است که نمی‌دانم از کدامش شروع کنم. ناصرالدین شاه با ۴۸ سال سلطنت رتبه سوم طول عمر حکومت را در بین شاپور دوم ساسانی با ۷۰ سال و طهماسب اول صفوی با ۵۴ سال در اختیار دارد.

در دوره پادشاهیش هرات را به انگلستان واگذار کرد، صدراعظم خدمتگذارش امیرکبیر را به قتل رساند و محمدعلی باب ریبیس فرقه ضاله بابیه را کشت.

علاوه بر آن بسیاری از اختراعات، ابداعات، واژگان و القاب جدید و خدمات دولتی برای اولین بار در نظام اداری و اقتصادی ایران در دوره ناصرالدین شاه انجام شد.

ورود دوربین عکاسی، ضرب سکه، چاپ اسکناس و تمبر، انتشار روزنامه، اختراع چراغ گازی، احداث خط آهن، ورود دستگاه‌های موسیقی غربی از جمله پیانو، ثبت اسناد و املاک، تأسیس بانک، مدرسه، دانشگاه، سازمان پلیس، نیروی دریایی، سالن تئاتر، واردات دستگاه مورس و ساخت تلگراف‌خانه از عمده تحولات ایران در عصر ناصری است.

او در سفر به اروپا و مشاهده پیشرفت این کشورها، به دستگاه مورس علاقمند شد و پس از آشنایی با عملکرد این دستگاه تصمیم گرفت آن را به ایران بیاورد. او توانست با نظر مساعد دربار بریتانیا اولین دستگاه مورس را به ایران بیاورد تا نخستین پیام تلگراف در تهران در دوره او مخابره شود.

سیم‌کشی تلگراف در عصر ناصرالدین شاه

پیام مخابره شده که جمله‌ای از فراز ابتدایی دیباچه گلستان سعدی بود - منت خدای را عزوجل که طاعتش موجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت. هر نفسی که فرو می‌رود ممد حیات است و، چون بر می‌آید مفرح ذات. پس در هر نفسی دو نعمت موجود است و بر هر نعمتی شکری واجب - ۲۶ سال بعد از ابداع خط مورس توسط ساموئل فاینلی بریس مورس مخترع آمریکایی، حدود ۱۰ سال بعد از توسعه خطوط تلگراف در اروپا و آمریکا و شش سال بعد از تأسیس مدرسه دارالفنون توسط میرزا محمدتقی خان فراهانی ملقب به امیرکبیر، از ساختمان مدرسه دارالفنون به کاخ گلستان ناصرالدین شاه مخابره شد.

القصة

سیصد و هفتاد و دومین شماره روزنامه وقایع اتفاقیه که در تاریخ ۲۷ اسفند ۱۲۳۶ منتشر شد خبر از سیم‌کشی تلگراف بین مدرسه دارالفنون و کاخ ناصری داد.

سیم‌کشی تلگراف در عصر ناصرالدین شاه

با رضایت شاه از نتیجه این اقدام خطوط تلگراف به تدریج به سایر مناطق شهر توسعه یافت. ابتدا حد فاصل کاخ سلطنتی تا باغ لاله‌زار و بعد سایر بخش‌های شهر سیم‌کشی شد. بعد از آن خطوط تلگراف به سایر شهرها و روستاهای کشور رسید. سلطانیه زنجان اولین شهری بود که بعد از تهران، از نعمت تلگراف برخوردار شد.

تاریخچه

عباسعلی خان میرپنج دُنبلی و سه فارغ‌التحصیل دیگر مدرسه دارالفنون جزو اولین ایرانیانی بودند که نخستین دوره آموزش الفبای مورس و فنون

تلگراف را یاد گرفتند و با اتمام دوره کارآموزی به استخدام اداره کل تلگراف ممالک محروسه درآمدند. عباسعلی خان اولین فردی بود که نخستین پیام تلگراف را مخابره کرد و طی سال‌های خدمتش در اداره کل تلگراف ممالک محروسه که مصادف بود با سال‌های ۱۲۷۱ تا ۱۲۷۴ به ریاست تلگراف‌خانه شهرهای خوی، سلماس، سبزوار، کرمان و کرمانشاه منصوب شد.

رییس مدرسه دارالفنون

یکسال بعد از ورود تلگراف به ایران آگوست کارل کرژیژ معروف به موسیو کرشش یکی از معلمان اتریشی مدرسه دارالفنون به درخواست و تحت نظارت علیقلی میرزا ملقب به اعتضادالسلطنه رییس مدرسه دارالفنون بین کاخ گلستان و باغ لاله‌زار را سیم‌کشی کرد تا پیام ناصرالدین شاه و دربار با سرعت به باغ لاله‌زار که محل استراحت سفرا و نمایندگان دول خارجی بود، برسد.

سیم‌کشی تلگراف در عصر ناصرالدین شاه

اقدام او آغازگر پروژه احداث و توسعه خطوط تلگراف در سراسر ایران بود. با گسترش خطوط تلگراف و افزایش تقاضا برخی اشخاص به صورت خودسرانه اقدام به سیم‌کشی تلگراف کردند که با اطلاع ماموران حکومت، سیم‌کشی‌ها قطع شد.

از این تاریخ به بعد کتابچه‌ای از بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی و فنی برای مدیران تلگراف‌خانه‌ها نوشته شد تا علاوه بر قاعده‌مند شدن امور اجرایی از تخلفات احتمالی افراد برای احداث خطوط مستقل تلگراف جلوگیری شود.

با توسعه تلگراف در ایران رییس مدرسه دارالفنون دانش‌آموختگانی را برای یادگیری اصول و قواعد علم مخابرات راهی مدرسه‌ای در پاریس کرد. مدتی بعد دانش‌آموختگان دیگری برای یادگیری تعمیرات اولیه دستگاه‌های مورش و احداث خطوط تلگراف به تفلیس پایتخت گرجستان اعزام شدند.

۴۱ سال بعد از مخابره آزمایشی اولین پیام تلگراف در ایران با حمایت حسنعلی‌خان گروسی ملقب به امیرنظام گروسی وزیرمختار ایران در انگلیس و فرانسه، اولین محموله سیم و تجهیزات فنی تلگراف در سال ۱۲۷۷ از پاریس و لندن خریداری شد. در پی این خرید، خطوط تلگراف در سال ۱۲۷۹ به استان گیلان و دیگر استان‌های کشور هم توسعه یافت.

حسنعلی‌خان گروسی ملقب به امیرنظام گروسی

سهم‌خواهی انگلیس

با موافقت امپراتوری بریتانیا برای انتقال دستگاه مورش و احداث خطوط تلگراف در ایران، دولت‌های وقت این کشور در پی هم از این امتیاز در جهت تسلط بیشتر بر هندوستان، مستعمره پر سود خود و گرفتن امتیازات سیاسی و اقتصادی بیشتر از ایران بهره بردند.

انگلیسی‌ها همان‌طور که موفق به دریافت امتیازنامه روییتر و رژی از ناصرالدین شاه شدند این بار نیز درخواست دریافت امتیاز احداث خطوط مستقل تلگرافی را به او دادند، اما این درخواست آن‌طور که مدنظرشان بود مورد موافقت شاه قاجار قرار نگرفت با این حال آنان دست‌بردار نبودند. انگلیسی‌ها در ادامه نفوذ خود در دربار شاهان قاجار، ادوارد ایستویک کاردار وقت سفارت بریتانیا در ایران را سراغ مظفرالدین شاه فرستادند و با جلب موافقت او در سال ۱۲۷۹، طی قراردادی امتیاز احداث خطوط تلگراف در ایران و قرارداد داری را به دست آوردند.

این قرارداد شش ماده‌ای، ایران را موظف به تامین مالی خطوط تلگراف خانیقین - تهران و تهران - بوشهر کرد. طبق قرارداد مذکور انگلیسی‌ها مختار بودند از طریق این خطوط برای ارتباطات محرمانه و اختصاصی‌شان به صورت رایگان استفاده کنند.

در کنار سهم‌خواهی انگلیسی‌ها، امپراتوری روسیه نیز امتیاز احداث خطوط تلگراف نخجوان - ایروان و تبریز- جلفا را از دربار پنجمین شاه قاجار دریافت کرد. البته این قرارداد ۱۶ سال بعد در سال ۱۲۹۵ به دلیل اختلافات داخلی روسیه و مصادف با انقلاب اکتبر ۱۹۱۷ و پیروزی کمونیست‌های بلشویک بر تزارهای خونخوار روس، به صورت یک طرفه فسخ شد.

توسعه خطوط تلگرافی در ایران با ورود شرکت زیمنس آلمان به کشورمان گسترش یافت. این شرکت آلمانی چهار سال بعد از شروع کار شرکت انگلیسی در بخش تلگراف ایران در توافقی چندجانبه بین دولت ایران، روسیه و آلمان متعهد شد احداث خطوط جدید تلگراف بین این سه کشور را از سال عقد قرارداد - سال ۱۲۸۳ - آغاز کند.

مخالفت با تلگراف

با وجود حضور مدیران مخالف توسعه خطوط تلگرافی در ایران، اما شرکت‌های اروپایی با حمایت دربار شاهان قاجار و درباریان نفوذی، با سرعت بیشتری پروژه‌های تلگراف را به سرانجام رساندند.

از جمله معروف‌ترین مخالفان توسعه خطوط تلگرافی در ایران «سلطان عبدالمجید میرزا اتابک اعظم» ملقب به عین‌الدوله بود. او از رجال سیاسی سرشناس عصر مظفری بود.

سلطان عبدالمجید میرزا اتابک اعظم ملقب به عین‌الدوله

میرزا ملک‌خان ملقب به ناظم‌الدوله، وزیرمختار اسبق ایران در انگلستان عین‌الدوله را از مهم‌ترین مخالفان توسعه خطوط تلگراف در ایران دانست و با نقل قول از او نوشت: «اگر رعایا دارای تلگراف شوند، در ولایات و ایالات مملکت محروسه ایران، در جلوی تلگرافخانه تجمع می‌کنند و از احوال یکدیگر با خبر می‌شوند و علیه سلطنت آشوب می‌کنند.»

ورود تلگراف به ایران مثل هر پدیده نوظهور دیگری، در ابتدا در توده مردم مقاومت‌هایی ایجاد کرد. رعیت و اربابان‌شان در مناطق مختلف شهری و روستایی به دلیل عدم شناخت کافی از این پدیده دکل‌ها و سیم‌های خطوط تلگراف را تخریب می‌کردند. این وضعیت تا فتح تهران به دست انقلابیون مشروطه‌خواه و در جریان فواید و اهمیت این وسیله قرار گرفتن‌شان تا تابستان ۱۲۸۵ ادامه داشت.

کارکرد دیگر تلگرافخانه‌ها در ایران، محلی برای بست‌نشینی مردم معترض بود. در آن ایام به دلیل ظلم بسیار زیاد شاهان و دولت‌های قاجار و فقدان مرجعی برای رسیدگی عادلانه به شکایت مردم، معترضان و منتقدان شاه اعتراض‌شان را به تلگرافخانه‌های کشورهای اروپایی می‌بردند و در آنجا تحصن می‌کردند تا بلکه صدای‌شان از این طریق شنیده شود.

از دیگر تاثیرات توسعه خطوط تلگراف و ساخت تلگرافخانه در ایران، ابداع واژه «مخبر» به معنی «خبر دهنده» و رونق القاب و عناوینی، چون مخبرالدوله، مخبرالسلطان و مخبرالملک بود.

ورود تلگراف بی‌سیم

با فراگیر شدن خطوط تلگراف در سراسر ایران، واردات نخستین محوله تلگراف بی‌سیم به ایران ۱۰ سال بعد از ورود شرکت زیمنس به ایران، توسط این شرکت آلمانی در سال ۱۲۹۳ برای تامین نیازهای نظامی ارتش انجام شد. علاوه بر این شرکت بخش قابل توجهی از تجهیزات تلگراف بی‌سیم توسط یک شرکت روسی انجام شد.

حرف مفت زدن «ممنوع»

با وجود هیجان‌انگیز بودن مخابره پیام از طریق دستگاه تلگراف، اما باورش برای عموم مردم سخت بود که دست‌نوشته‌های‌شان با سرعتی باور نکردنی به شهر یا روستایی بسیار دورتر فرستاده می‌شود و اقوام و دوستان‌شان می‌توانند به سرعت پیام‌شان را دریافت کنند. همین مسئله موجب استقبال کم‌رنگ مردم از تلگرافخانه شد.

با اطلاع این وضعیت به ناصرالدین شاه، او ارسال مورش از تلگرافخانه‌های شهرهای دارای دستگاه مورش را یک ماه رایگان کرد تا با مفت شدن هزینه ارسال پیام، در مردم انگیزه رفتن به تلگرافخانه زیاد شود.

این تصمیم ناصرالدین شاه موجب هجوم مردم به تلگرافخانه‌ها شد. مراجعه مردم به تلگرافخانه‌ها در آن یک ماه به حدی زیاد شد که مردم برای فرستادن پیام‌های مفت‌شان ساعت‌ها در صف‌های طولانی و پر جمعیت می‌ایستادند.

با رسیدن مجدد خبر هجوم مردم به تلگرافخانه‌ها و شلوغی بیش از حد آن‌ها به ناصرالدین شاه، او این بار برای کنترل جمعیت مشتاق، دستور داد در سردر ورودی تلگرافخانه‌ها تابلویی با این عبارت نصب شود: «بفرموده شاه از امروز حرف مفت زدن ممنوع است.»

منبع: کتاب گزارش‌های تلگرافی